

Економска криза која се прво појавила у САД у лето 2007. године, већ после 12 месеци добила је глобални карактер, те је на иницијативу председника Француске Николе Саркозија и премијера Велике Британије Гордона Брауна у Вашингтону 14–15. новембра 2008. године одржан – на нивоу лидера земаља чланица – Антикризни самит Г 20 (у ову групу улази 19 великих националних економија – Аустралија, Аргентина, Бразил, В. Британија, Индија, Индонезија, Италија, Јапан, Јужноафричка Република, Канада, Кина, Мексико, Немачка, Република Кореја, Русија, Саудијска Арабија, САД, Турска, Француска – и Европска унија), на коме су разматрана питања везана за светску економску кризу. После Вашингтона овакви самити су одржани још у Лондону, Питсбургу – САД, Торонту и последњи 11-12. новембра 2010. у Сеулу.

Пред самит у Сеулу САД су у први план истакли два питања која би требало на њему размотрити – проблем великих дебаланса у спољнотрговинској размени, те политика девизних курсава појединих земаља чланица Г 20. САД су на самиту предложиле документ којим се уводило ограничење према коме дефицит и суфицит спољнотрговинског биланса не може бити већи од 4% БДП сваке појединачне земље чланице Г 20. У исто време САД су покушале да мобилишу већину учесника како би извршили снажан притисак на Кину са циљем да Пекинг ревалвира (тј. ојача) своју националну валуту (јуан). Не спомињући експлицитно Кину председник САД Барак Обама је на самиту нагласио да се земље морају уздржати од вођења политике потцењеног курса својих националних валута (чиме повећавају своју конкурентност на светском тржишту).

Пред самит у Сеулу САД су у први план истакли два питања која би требало на њему размотрити – проблем великих дебаланса у спољнотрговинској размени, те политика девизних курсава појединих земаља чланица Г 20.

Раније су САД на великим међународним скуповима, без неких нарочитих напора, реализовале све оно што су замислиле, али је самит у Сеулу показао да је светска привреда ступила у нову фазу и да је у новој геополитичкој конфигурацији томе дошао крај. Једна група земаља, у првом реду БРИК (Бразил, Русија, Индија и Кина) настављају да се брзо развијају, а индустријске земље Запада изненада су се суочиле са новим тешкоћама – успорио се њихов раст, заштрили су се финансијско-буџетни проблеми, а ни банкарски систем није до краја стабилизован. При томе су њихове владе и централне банке у целости искористили све традиционалне инструменте управљања привредом у

циљу њеног оживљавања.

У тако битно измењеној ситуацији у свету одржавао се овај скуп у Сеулу и САД нису више могле да придобију већину земаља учесница самита и реализују своје планове везане за проблеме великих дебаланса у спољнотрговинској размени, те политику девизних курсева. Ови предлози САД на самиту у Сеулу нису били прихваћени.

Предлог САД о одређивању конкретног цифарског ограничења дефицита, односно суфицита спољнотрговинског биланса није био прихваћен, пре свега јер су се томе супротставиле државе са значајним спољнотрговинским суфицитима (Кина, Јапан, Немачка, Русија, Саудијска Арабија). С друге стране, предлог САД везан за политику девизних курсева било је још теже прихватити јер је позиција предлагача била неодбрањива – непосредно пред самит централна банка САД донела је решење о додатном (ничим покривеном) „штампању“ додатних 600 милијарди долара. Деценијама примењиван амерички принцип *do what we say, not what we do – ради то што ми кажемо, а не то што ми радимо*

– овога пута (у битно промењеној геополитичкој конфигурацији) није могао да буде реализова.

Х Х Х

Штавише, не само да предлози САД на самиту у Сеулу нису били прихваћени, него је главни документ који је усвојен на овом скупу био Сеулски консензус – нова концепција раста светског економског и социјалног прогреса (о Сеулском консензусу писаћемо детаљније у посебном – наредном – тексту). Нова концепција раста одбацује неолибералну глорификацију слободног тржишта и универзалан програм развоја за све земље без обзира на њихове специфичности. Сеулским консензусом је избачено „на ђубриште историје“ чедо САД – Вашингтонски консензус (разрађеном у Вашингтону од стране Међународног монетарног фонда – ММФ, Светске банке и администрације САД – Министарства финансија и USAID-а), који је, од краја 80-их година XX века, примењиван (или боље рећи био »натурен«) у већини земаља у развоју, па и многим европским постсоцијалистичким – привредама у транзицији.

У тако битно измењеној ситуацији у свету одржавао се овај скуп у Сеулу и САД нису

више могле да придобију већину земаља учесница самита и реализују своје планове везане за проблеме великих дебаланса у спољнотрговинској размени, те политику девизних курса. Ови предлози САД на самиту у Сеулу нису били прихваћени.

За Вашингтонски консензус се тврдило да представља један универзалан програм који је применљив на све земље (ако су физика и хемија универзални за све земље света, због чега то не би била и економија – убеђивали су нас неолиберали). Овај неолиберални програм радикалних економских реформи је полазио од једне теоријски веома спорне претпоставке по којој слободно тржиште само по себи води ка ефикасним исходима, те да су непожељне државне интервенције на тржишту. Сматрало се да је сасвим довољно, у што краћем року, извршити финансијску стабилизацију, либерализацију привреде и приватизовати државну имовину да би се обезбедио стабилан привредни раст. Тако су либерализација, стабилизација и приватизација били носећи стубови на које се ослањао овај програм. Гло рификовани су аутоматизам тржишног саморегулисања и потреба хитног повлачења државе из економске сфере.

Међутим, у својој суштини Вашингтонски консензус представља један суптилан кодификовани програм економског неоколонијализма (видети детаљније и у мојој књизи: *Washington consensus*

–
кодификовани програм економског неоколонијализма

). Искуства других земаља су сасвим јасно показала да је, уместо обећаваног стабилног привредног раста, овим неолибералним програмом економских реформи требало целокупни постсоцијалистички простор (па и Србију) колонизовати и тај простор је третиран, пре свега, као тржиште за производе и банкарске услуге западних земаља. Ове земље требало је лишити власништва над ресурсима којима располажу и довести их у такву дужничку зависност да буду беспоговорни послушници моћних и богатих.

Неолиберална економија није, међутим, била одабрани пут којим су после Другог светског рата пошли Западна Европа и Јапан, а касније и многе земље Азије – Јужна Кореја, Тајван, Кина, Индија... Ове земље кренуле су „класичним путем” – посветиле су се изградњи адекватне институционалне инфраструктуре за тржишну привреду, успостављању владавине права и стварању оптималних услова за конкуренцију и дугорочно одржив привредни раст. У стратегији развоја ослањале су се на марљивост грађана, малу личну и заједничку потрошњу и високу стопу штедње. Поред тога, раст су подстицали и активном државном политиком, потцењивањем курса националне валуте, заштитом домаћих произвођача, добрим образовним системом и постизањем консензуса кроз препознавање колективног интереса – управо свим оним што је анатемисала

неолиберална идеологија слободног тржишта.

X X X

На самиту у Сеулу донета је и одлука о реформисању ММФ-а (у коме су, до сада, САД имале одлучујућу реч и преко кога су земљама у развоју, па и Србији «наметане» реформе у складу са Вашингтонским консензусом) којом се утицај САД битно смањује, а појачавају позиције нових брзо развијајућих држава (пре свега, земаља БРИК).

Неколико месеци пред самит у Сеулу, па и на самом самиту, вођена је и озбиљна расправа (иницирана од стране Кине и подржана од многих земаља) о потреби увођења нове светске валуте (чинила би је «корпа валута») која би заменила долар. Подсетимо се да је Ј. М. Кејнс предлагао тако нешто на конференцији у Бретен Вудсу, 1944. године, када су основани ММФ и Светска банка, а долар прихваћен као светска резервна валута (који је морао да има реално покриће у злату). САД су се тада на то обавезале, али ће касније (1971) једнострано укинути конвертибилност долара за злато. Папир је заменио злато, односно долар одштампан на папиру (без реалног покрића) и даље је опстао као светски новац, јер су то САД, због своје економске, политичке и војне моћи, могле да наметну осталима. Тако смо дошли у ситуацију у којој се чинило да су САД напokon успеле да пронађу чаробну формулу за вишевековне неуспешне покушаје алхемичара да створе богатство из ничега (у томе и лежи главни узрок садашње глобалне економске кризе – видети детаљније у мојој књизи: *Доларска алхемија и казино економија*).

Американци су сада могли једноставним „штампањем“ долара да долазе до огромних реалних материјалних добара из целог света.

Уколико би долар изгубио своју светску хегемонију то би представљало катастрофу за САД, тако да се оне томе грчевито опиру и по овом питању на самиту у Сеулу није донета никаква одлука. Међутим, то питање је покренуто и само је питање времена када ће долар изгубити позицију светске резервне валуте, јер је и самит у Сеулу јасно показао да је дошло до значајног слабљења геополитичких позиција САД, које су деценијама беспоговорно доминирале у међународним организацијама и структурама. Уосталом, већ сада неке од великих земаља (Русија, Кина, Саудијска Арабија) међусобну трговинску размену обављају, не у доларима, него у другим валутама (рубља и јуан).

X X X

Самит у Сеулу је показао да међу земљама чланицама Г 20 постоје озбиљна неслагања по кључним питањима светске економије, те да оне често имају и дубоки историјско-културолошки корен. Тако је британска радиостаница *BBC* као „антизападне“ окарактерисала следеће земље: Кину, Индију, Индонезију, Бразил и Јужноафричку Републику. Међутим, оно што је много значајније и што ће имати далекосежне последице у времену које је пред нама, самит у Сеулу је јасно демонстрирао значајно слабљење геополитичких позиција САД.

По завршетку Првог светског рата почело је такозвано америчко столеће, а после пада Берлинског зида наступио је период апсолутне доминације САД у светској економији и геополитици – познат као *PaxAmericana* (лат. *Амерички свет*). У Сеулу је постало јасно да је са тим завршено и да је настала нова епоха када су се на светској сцени појавили нови центри светске моћи.

ББС

истиче да су у прошлости САД

„остваривале све што су намеравале, чак и без неких већих притисака. На самиту Г 20 у Сеулу САД су спознале да постоје и други моћни центри који су у стању да се успешно одупру притисцима Вашингтона.“

То у својим коментарима после самита у Сеулу уочавају и најугледнија западна издања.

Тако

The

Guardian

констатује да

„ако неко тражи симболичан тренутак у коме су САД престале да доминирају у свету и то место уступиле

,

азијском столећу

,

„ онда је самит у Сеулу управо та тачка новог рачунања времена.“

Угледни

The Financial Times

констатује како је

„преседник Барак Обама открио у Сеулу да ни он није у стању да заустави слабљење САД.“

Британски недељник

The

Independent

констатује да је

„самит у Сеулу био прва глобални економски сусрет на врху у условима када се баланс

Пише: Јован Б. Душанић
четвртак, 13 јануар 2011 19:30

сила померио од западних у корист нових брзоразвијајућих земаља. Тако је Сеул одредио тон дебата за наредних 20 и више година. Свет се креће ка више избалансираној глобалној економији у којој ће утицај Запада да слаби, а јача утицај нових брзоразвијајућих земаља.“

А шта се дешава у Србији и како се наша економска и политичка владајућа „елита“ сналази у свему томе, те да ли нас води ка толико обећаваном „бољем животу“?

У својој суштини Вашингтонски консензус представља један суптилан кодификовани програм економског неоколонијализма (видети детаљније и у мојој књизи: *Washington consensus* – *К одификовани програм економског неоколонијализма*).

X X X

Србија се после смене режима у 2000. години нашла на почетку неопходних економских реформи које су требале да доведу до динамизирања привредне активности и (дугорочно одрживог) осетног раста стандарда становништва. Кашњење у реформама од једне деценије, у односу на остале постсоцијалистичке земље, био је за Србију огроман недостатак, али то је била и велика шанса да се избегну грешке, заблуде и лутања кроз које су прошле друге привреде у транзицији, а које су се, краће или дуже време, у вођењу економске политике придржавале Вашингтонског консензуса.

Нажалост, ту шансу нисмо знали да искористимо. Неопростиво је да смо економске реформе вршили на исти начин као и већина неуспешних привреда у транзицији почетком 90-их година прошлог века, а потпуно занемарили искуство успешних. Данас, када је Вашингтонски консензус и званично мртав, наша економска „елита“ на власти га и даље непоколебљиво следи, без обзира на чињеницу што су (таквом економском политиком) довели до колапса српску привреду, а грађане Србије на ивицу „просачког штапа“. И даље се ради у духу прокламована „три стуба“ Вашингтонског консензуса – стабилизација, либерализација, и приватизација.

Пише: Јован Б. Душанић
четвртак, 13 јануар 2011 19:30

Наши реформатори су стабилизацију, углавном, свели на стабилан курс динара, тачније политику прецењеног курса динара, која поскупљује“ домаћу робу на иностраном тржишту и дестимулише извоз, а подстиче увоз што доводи до „гушења“ домаће производње. Нови гувернер НБС, наставља са истом политиком својих претходника, док успешне земље воде супротну политику и потцењивањем курса домаће валуте повећавају своју конкурентност и поспешују развој домаће привреде.

Радикална либерализација, која је спроведена одмах на почетку ДОС-ове власти, допринела је додатном „гушењу“ домаће производње пошто је просечна увозна царинска стопа сведена на једноцифрену (у кратком року смањене су на трећину), а укинута су и готово сва ванцаринска ограничења. Данас, видимо да се та политика наставља са несмањеним интензитетом, па се од почетка 2011. године просечне царине на робу увезену из ЕУ снижавају са 8,78 на 2,63 процента.

Наша владајућа економска „елита“ поготово не размишља да се одрекне трећег стуба Вашингтонског консензуса – приватизације. И поред катастрофалних резултата који су постигнути досадашњом економском политиком, држава се и даље понаша као сеоски бећар: распродаје наслеђену имовину (приватизација), позајмљује од комшија (задуживања у иностранству) и сав новац троши у биртији – уместо у развој приливи од приватизације и задуживања иду на текућу потрошњу (видети детаљније моју књигу: *Бећарска економија*

). Данас се продаје Телеком и поред чињенице да се овде ради о продаји природног националног ресурса који доноси загарантоване високе приходе (Телеком је најпрофитабилније српско предузећа и сваке године значајна средства уплаћује у државни буџет), а које је и у јавности синоним за успешно пословање, солидну бригу о запосленим, те завидну одговорност за друштвени бољитак.

Х Х Х

За разлику од наше владајуће економске „елите“ која се у вођењу економске политике ослања на три стуба из Вашингтонског консензуса, владајућа политичка „елита“ у својој спољнополитичкој политици декларативно има четири стуба – Брисел, Вашингтон, Москва и Пекинг, али се у пракси, суштински, ослања (тачније речено, везана је) на два – ЕУ и САД.

После „српске октобарске револуције“ (2000) нове власти су нас уверавале како ћемо

сада у новом „партнерском односу“ са Западом брзо остварити стабилност и развој, те да то не би било могуће постићи без помоћи са њихове стране и наше демократске власти. Данас јасно видимо како то ново „партнерство“ није битно изменило однос Запада према Србији, те да за њега није од пресудне важности да ли у Србији има посла са режимом Милошевића, Ђинђића, Коштунице или Тадића (многима данас све уверљивије звучи тврдња да *„они не нападају Србију због Милошевића, него нападају Милошевића због Србије“*).

Али у тим новим односима и суверенитет се морао делити „партнерски“ између спољних и унутрашњих актера. Ново „партнерство“ довело је до све већег урушавања суверенитета Србије, спољне регулације и нових облика доминације и уцењивања. Сада се држава гради на новим правилима потчињавања, а механизмима спољне регулације репродукује се све слабија српска држава која поприма карактеристике једног класичног протектората. Тако су спољни актери (западни „партнери“) постали саставни део унутрашње конфигурације власти, а унутрашњи актери (домаће политичке „елите“) долазе и силазе са власти, у великој мери, на темељу спољњег легитимитета. У томе треба и тражити разлог да нам наши политичари непрестано дају лажна обећања, а да због тога не бивају касније кажњавани на изборима.

Због таквог „партнерства“ данас смо, нажалост, сведоци да је Србија потпуно изгубила политички компас и државно достојанство. Недавно подношење, па потом повлачење српског предлога резолуције Генералној скупштини УН о Космету после саветодавног мишљења Међународног суда правде (септембар 2010), те ујдурме о не(одласку) српског представника на свечаност поводом доделе Нобелове награде за мир дисиденту из Кине (децембар 2010) најбоље показују како Србија није поуздан партнер и да нема сопствену спољну политику, те потврђује теорију да је политичко руководство Србије спремно све да учини када се на њега изврши мало већи притисак. Све је видљивије како се Србија, која је формално суверена држава, понаша као протекторат (а већина њених политичких „лидера“ неодољиво подсећа на тужни карневал вазала), док у исто време Република Српска (ентитет у Босни и Херцеговини, која је истински протекторат) у пракси демонстрира већи степен суверености, а њен политички лидер се понаша као државник.

Данас, у новонасталим условима, када једна група земаља (у првом реду БРИК) настављају да се брзо развијају, а индустријске земље Запада се и даље суочавају са озбиљним економским тешкоћама (успорио се њихов раст, заострили су се финансијско-буџетни проблеми, а ни њихов банкарски систем није до краја стабилизован), те када се баланс сила дефинитивно померио од западних у корист нових брзоразвијајућих земаља, Србија ништа не мења у својој спољнополитичкој оријентацији.

Самит у Сеулу је показао да међу земљама чланицама Г 20 постоје озбиљна неслагања по кључним питањима светске економије, те да оне често имају и дубоки историјско-културолошки корен.

Тако смо дошли у ситуацију да нам спољни актери – пре свих САД и ЕУ – данас, највећим делом, обликује политички и медијски простор и усмеравају унутрашњу и спољну политику Србије према својим интересима. Спољни актери су нам моделирали (према својим интересима) на само владајућу, него и алтернативну опозициону политичку сцену. И за једне и за друге главна тачка програма гласи да „ЕУ нема алтернативу“ без обзира на чињенице да се на Западу воде широке дискусије о томе да ли ће евро моћи да опстане због огромних економских проблема у којима су се већ нашле неке (Грчка, Ирска, Португал), а што ускоро може да задеси и друге (Шпанија, Италија, Мађарска...) од земаља чланица ЕУ еврозоне. У исто време, лидери водећих земаља ЕУ тврде да ће нестанак евра значити и крај ЕУ. Међутим, за Србију и даље „ЕУ нема алтернативу“ јер је то једино преостало од силних предизборних обећања – српска политичка „елита“ више скоро да и не спомиње очување Космета, раст животног стандарда, бескомпромисну борбу са корупцијом...

У исто време, сви важнији медији у Србији су (директно или индиректно) под контролом спољних актера, те о оваквим и сличним питањима нема озбиљније широке јавне расправе, а уместо тога грађанима се (поред вишечасовних ријалити програма – Велики брат, Фарма и слично) нуде празне политичке демагошке фразе којима се, у осиромашеном, фрустрираном и пониженом народу, жели да шири оптимизам.

Х Х Х

Не доводећи у питање прокламована четири спољнополитичка стуба, може се поставити једно чисто здраворазумско питање: зашто су нам важнија два „западна“ од два „источна“ стуба, када ЕУ и САД и у последње две деценије (да се не враћамо дубље у историју и не спомињемо светске ратове и фашистичка, али и савезничка – конкретније „западних“ савезника – бомбардовања наше земље) отворено раде против интереса Србије и њених грађана – 90-их година XX века су нашу земљу држале под економском блокадом, а потом извршиле и НАТО агресију бомбардујући нас и осиромашеним уранијумом (извештај „*Нехумана поступања са људима и илегална трговина људским органима на Косову*“ известиоца Савета Европе Дика Мартија,

Пише: Јован Б. Душанић
четвртак, 13 јануар 2011 19:30

садржи наводе о томе да су косовски лидери – на челу са садашњим премијером самопроглашене државе Косово – починили монструозне злочине и да су америчке и европске дипломате затварали очи над тим неделима зарад „политичке стабилности“), да би на крају – и данас – играле одлучујућу улогу у дезинтеграцији државе Србије и покушајима гушења Републике Српске?

Зар не би било логичније да су нам ближе Русија и Кина које покушавају да нам помогну у заштити наших виталних интереса, када у исто време, САД и ЕУ отворено раде на дробљењу и слабљењу наше земље и сталним претњама, уценама и казнама. Таквом политиком и оне су, у великој мери, допринеле да већина наших грађана живи све лошије и лошије? То постаје још невероватније данас, у новој конфигурацији геополитичке моћи, када се баланс сила померио (и даље ће се померати) од два „западна“ у корист два „источна“ стуба. Како написа наш познати писац (Милован Данојлић у недељнику *НИН*) наша такозвана елита је оболела од Стокхолмског синдрома.

„Стокхолмски синдром је душевно усмерење у коме се жртва поистовећује са мучитељем, усваја његове разлоге, правда му побуде, чини све што се од њега очекује, па и оно што претпоставља да ће надређеном бити по вољи...“

Уместо отпора,

пасивног ако је активни немогућ, духовног ако смо војно немоћни и разоружани, ми гледамо како да уђемо у вољу онима који су нас тукли по глави, док ретким пријатељима, вољним да нам помогну, гордо окрећемо леђа, проналазећи им свакојак мане.“

Исто тако, не доводећи у питање наше кретање ка чланству у ЕУ, може се поставити још једно чисто здраворазумско питање: да ли се наш основни национални интерес може свести на те три речи – „ЕУ нема алтернативу“? Оставимо сада по страни чињеницу да је безалтернативна позиција, по дефиницији, веома ризична, и да би државна мудрост налагала да се „не ставља све на једну карту“, те да се ризици умањују и на тај начин што се увек имају спремна алтернативна решења. Реалне процене говоре да уколико би се ситуација и у ЕУ и Србији повољно развијале, ми вероватно нећемо постати чланица ЕУ у следећих десет година. То је доста дуг период у коме се (како у Србији, тако и у ЕУ) много шта може битније променити.

Неопростиво је да смо економске реформе вршили на исти начин као и већина неуспешних привреда у транзицији почетком 90-их година прошлог века, а потпуно занемарили искуство успешних.

Земље ЕУ су се последњих година суочиле са озбиљном кризом и данас се оне значајно разликују од оних од пре само неколико година (не постоји спремност на већу солидарност према земљама чланицама које је криза највише погодила; неке земље чланице – Румунија и Бугарска – се спречавају да уђу у „шенгенски простор“; Француска и Италија присилно депортују Роме; лидер најмоћније чланице – Немачке – јавно обзнањује да је пропао пројект мултикултуралности; свака од земаља чланица у страху од тероризма доноси рестриктивне прописе којима се ограничавају грађанске слободе; у неким земљама чланицама озваничено је склапање бракова између лица истог пола – недавно смо сазнали да су два таква мушкарца добили и дете; у земљама чланицама „старе“ Европе – Холандији и Данској – брзо расте популарност ксенофобичне деснице, а у земљама чланицама „нове“ Европе – Мађарска и Естонија – масе марширају у фашистичким униформама, а у неким од њих влада сиромаштво и опште безнађе – недавно је у парламенту Румуније (када је за говорницом премијер земље образлагао оштре владине мере штедње због кризе у којој се нашла држава) у салу са балкона скочио и тешко се повредио човек (запослен на јавном ТВ сервису), а на чијој кошуљи је писало „Ви сте убили нашу будућност“ и „Ви убијате нашу децу, ви сте нас продали“; итд. Због чињенице да се ЕУ већ годинама не успева да избори са глобалном кризом, поставља се логично питање: да ли ће ЕУ уопште постојати кроз једну деценију (када би ми, по оптимистичким проценама, требало да постанемо њен пуноправан члан), а ако и опстане, колико ће се она разликовати од ЕУ којој смо тежили и којој смо се безалтернативно упутили?

X X X

Због ефикасне контроле медијског простора широка јавност може да чује, по правилу, ставове само „подобног“ дела јавног мњења (активисте бројних невладиних организација, представнике владајућих али и минорних евроатлантских политичких странака, медијски експонирану интелектуалну „елиту“...), а постављање ових и њима сличних питања наилази на брутално дисквалификавање аутора или, у бољем случају, на потпуно медијско игнорисање.